

Les peces de vestir i la fraseologia

MERCÈ BIOSCA I POSTIUS
ROSER RIPOLLÉS I DE LA FRAGUA
Universitat de Lleida

Aquest treball el vam presentar a les *II Jornades de Llengua i Literatura Catalanes* celebrades a Lleida el març de 1988. El títol que li vam donar va ser «No solament ens vestim amb les peces de vestir». El treball complet anava acompanyat d'una breu introducció sobre la fraseologia en general, la relació dels mots escollits, la llista alfabètica de frases fetes, un índex de camps semàntics i una breu aplicació didàctica així com l'annex amb totes les fitxes confeccionades com a base del treball.

Ara, per motius d'espai, publiquem únicament la metodologia i les frases fetes agrupades en els diferents camps semàntics.

METODOLOGIA

Vam començar el nostre treball escollint els noms de les peces de vestir que surten als Apunts de català pràctic núm.11 que edità l'Avui com és ara: barret, barretina, gorra, sabata... i vam buscar les locucions i frases fetes (llevat d'algunes que ens van semblar molt locals i poc conegudes) que documentaven tres dels diccionaris que aporten més informació sobre la fraseologia: El *Diccionari català-valencià-balear* de Joan Alcover i Francesc de Borja Moll (Editorial Moll, Palma de Mallorca 1980), el *Diccionari de locucions i frases fetes* de Joan Martí i Joana Raspall (Editorial 1962, Barcelona 1986) i el *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Pompeu Fabra (Editorial EDHASA Barcelona 1968), diccionaris que esmentem pels noms dels autors quan n'hem de fer referència.

La recerca d'aquestes locucions i frases fetes ens en va proporcionar unes altres de sinònimes, de les quals, solament vam recollir les que tenien com a base alguna altra peça de vestir o mot que d'alguna manera s'hi relacionés, com: taló, fil, filar, teler...

En total vam treballar un conjunt de quaranta-dues paraules, que són la base de dues-centes vint-i-tres expressions idiomàtiques.

De cadascuna d'elles vam confeccionar una fitxa amb el seu significat, el lloc on s'usa —quan el sabíem— les frases sinònimes relacionades amb la indumentària; i un exemple, si el donava el diccionari.

Aquest material el vam classificar per conceptes i ens en van sortir cinquanta-un. Posteriorment, vam agrupar els conceptes per antònims quan en teníem dos que s'oposaven; per exemple, confiança/malfiança. A més, sempre que ens era possible buscàvem una gradació i així fèiem grups de tres, com en

el cas d'alegria / empenyament/suavitzió. També ens vam trobar un petit nombre de conceptes que no oferien la possibilitat de relacionar-los amb cap altre.

Alegria (1,1)

Estar ben filat (Mallorca)
Riure per les butxaques
Ser un barret de rialles

Emprenyament (1,2)

Agafar el gec
Anar barret alt (Mallorca)
Anar fora barret (Mallorca)
Estar mal filat (Mallorca)
Més cremat que una espardenyia
Tenir les butxaques plenes (Llofríu)
Tenir les calces plenes d'alguna cosa (Empordà)

Suavitzió (1,3)

Posar algú com un guant

Amistat (2,1)

Ser traú i botó
Tirar mocadors

Conveniència (2,2)

Companyia d'espardenyia

Enemistat (2,3)

Enviar a filar
No em cabrà mai davall es meu barret (Manacor)
No filar (un amb un altre)

Començament (3,1)

Posar fil a l'agulla

Continuació (3,2)

Tenir una cosa al teler

Acabament (3,3)

Acabar el quefilar (Mall.)
Dur una cosa a la butxaca
Trobar sabata de son peu (o a son peu)

Confiança (4,1)

Donar fil
Donar llargues mànigues

Malfiança (4,2)

Guardar la mà a la faixa
Guardar-se un roc a la faixa
Ser més murri que En Calces (Empordà)

Abús de confiança (4,3)

Cagar a ses calces de qualcú (Mall.)

Coratge (5,1)

Cordar-se bé les calces
Lligar-se bé les espardenyies
Tirar la capa al toro

Despreocupació (5,2)

Fica-m'ho aquí que no tinc butxaques
Posar-se el món per barret
Ser un barret de rialles

Por (5,3)

Cagar-se a les calces
No tocar la camisa a la pell (o al cos)
Tenir l'ànima en un fil

Esforç (6,1)

Empenyar la camisa (Catalunya)
Fer mans i mànigues

Contrarietat (6,2)

Haver-n'hi per a tirar el barret al foc

Desistiment (6,3)

Aquí terra deixo el gec
Cagar-se a les calces
Treure's de la barretina

Generositat (7,1)

Allargar els cordons (de la bossa)

Estalvi (7,2)

Estrènyer la bossa
Treure els biaixos

Cobdícia (7,3)

Deixar algú sense camisa

Riquesa (8,1)

Anar calent d'armilla
Anar calent de butxaca
Anar folrat d'armilla
Anar fort d'armilla
Gent de bona capa
Tenir la butxaca calenta

Manca de diners (8,2)

Anar fluix d'armilla
Fer mànigues
No arribar els cordons
Tenir l'armilla malalta

Pobresa (8,3)

Desfer-se com una calça
No saber (o no tenir) de què fer mànigues
No tenir més que la caoa al muscle (València)
Perdre la camisa
Quedar-se amb la camisa a l'esquena
Restar algú amb la camisa a l'esquena
Tenir (una cosa) en els talons

oo0oo

Activitat (9,1)

Fer veta (Balears)
Tindre més caps que barrets (València)

Inactivitat (9,2)

Passejar la capa (València)
Passejar (o córrer) la mantellina

Advertiment (10,1)

De la teva pell faràs cordons! (Eivissa)

Crítica (10,2)

Deixar com un drap brut
No deixar a algú fil cixut
Tallar una capa a qualcú
Treure els drapets al sol

Atención (11,1)

Estar a les calces (Llofriu)

Distracció (11,2)

Perdre el fil (de)

Bondat (12,1)

Ser una bona peça

Dolenteria (12,2)

Quina peça!
Ser una bona peça (irònicament)
Ser una mala peça
Ser un peça

Convalescència (13,1)

Estar peça

Malaltia (13,2)

Tenir mala peça al teler
Tenir una veta al cap (Vic)
Tenir el cor a/en un fil

Cortesia (14,1)

Aguantar una capa (Mall.)
Anar barret en mà (Empordà)
Anar barret en mà i peu enrera (Menorca)
Anar barret envant peu enrera (Mall.)
No en vull, no en vull, posau-me'n dins la mànega
Seguir la veta a algú
Ser llarg de corretja
Quedar com unes calces de capellà (Vallès)

Descortesia (14,2)

Així tiraven els guants al rei
Enviar a filar
Ser filat en gros (Vallès)
Tenir poca corretja (Segrià, Garrigues)

Desafiament (15,1)

Llançar el guant a algú

Indecisió (15,2)

Fer fil blanc fil negre

Domini (16,1)

Dur algú dins sa corretja (Mall.)
 Fer filar a algú (València)
 Ficar-se a algú a la butxaca (València)
 Portar les calces (o els pantalons)
 Portar-se'n algú o alguns a la corretja
 Posar-se les calces d'algú
 Tenir algú ficat a la butxaca
 Tenir els cordons de la bossa
 Tirar a algú la camisa al coll

Elegància (17,1)

Anar de vint-i-un botó
 Ser un jove molt peça

Encobriment d'uns altres (18,1)

Aguntar la capa

Enginy (19,1)

Anar amb dos jocs (o parells) de mànigues
 No mocar-se amb la màniga

Flexibilitat (20,1)

Deixar-se tallar la capa (Cat. Or.)
 Deixar-se tallar un pam de sa capa (Mall.)
 Fer una capa mal tallada (Cat.)
 Ser de la màniga ampla

Honradesa (21,1)

No ficar-se res a la butxaca
 No tocar un fil de roba

Humilitat (22,1)

Anar barret en mà (Empordà)
 Anar barret en mà i peu enrera (Menorca)
 Anar barret envant peu enrera (Mall.)

Feblesa (16,2)

Abaixar calces (Cat.)
 Besar la corretja
 Ser un calces o un calçasses

Inelègancia (17,2)

Anar amb mitja de seda i lligacama de jonc (Empordà)
 Anar amb una sabata i una espartenya
 Anar amb una sabata i un esclop
 Anar en cos de camisa
 Anar en mànigues de camisa
 Botons d'or i traus d'estopa (Manacor)
 Quatre calces vuit cuixots (Llofriu)
 Un senyor calçat d'esclops (Llofriu)

Encobriment d'un mateix (18,2)

Abrigar-se amb capa d'altri (Mall.)

Neciesa (19,2)

Calçar pocs punts
 No tenir ni dalt ni baix ni mig ni vores (Segrià, Garrigues)
 Ser més beneït que una espartenya (Mall.)
 Ser més curt que una màniga d'armilla
 Ser més curt que una màniga de guardapits (Mall.)
 Ser un sabata / sabatot / sabatasses

Intransigència (20,2)

Defensar o guardar la seva capa
 Filar prim
 Ser de la màniga estreta

Deshonestedat (21,2)

Omplir-se les butxaques
 Tenir la camisa bruta

Fastuositat (22,2)

Aquest du guants (Mall.)
 No mocar-se amb mitja màniga

Pagament (23,1)

Afluixar els cordons
Afluixar l'armilla
Gratar-se (o afluixar) la bossa
Gratar-se la butxaca

Personalitat (24,1)

Anar amb les calces ben cordades
Cordar-se bé les calces
No som la jaqueta d'En Mates (Sineu)
Saber-se cordar les calces (Empordà)

Previsió (25,1)

Anar amb sabates de feltre
Nedar i guardar la roba
Posar-se bé les sabates

Recompensa (26,1)

Donar (a algú) sabata o sabateta de son peu

Respecte (27,1)

Treure's el barret

Vellea (28,1)

Tenir tants anys... i els de la faixa
Tenir (tants) anys i la faixa
Tenir (tants) anys, les dents i els butxacons plens (Segrià)
Tenir-los (als anys) mamats i portats faixa (Empordà)

Xerrameca (29,1)

Li podeu donar beure amb un esclop
Parlar pels descosits
Parlar per les butxaques

Comparació (30)

Quin temps era aquell, que Na Marta filava

Confusió (31)

Embullar fil
Embullar la troca

Desobediència (32)

Posar-se les sabates a retaló

Gorrada (23,2)

Anar de gorra
Fer una gorra a algú

Inferioritat (24,2)

No arribar a la sola de la sabata
No arribar als talons (d'algú)

Imprevisió (25,2)

Allargar més el peu que la sabata
Estirar més el braç que la màniga
Jugar-se la camisa
Tenir la butxaca foradada

Càstig (26,2)

Aplanar les costures
Assajar un vestit nou a algú (Mall.)
Fer un vestit de blavet

Rebuig (27,2)

Posar-ho per barret
Puja aquí dalt que veuràs ta mare com fila (Tarragona)

Infantesa (28,2)

Ser una criatura de bolquers

Silenci (29,2)

Ficar-se la llengua a la butxaca

oo0oo

Diversitat (33)

Anar com sant Jaume de barrets (Llofriu)
Tants caps, tants barrets

Embriaguesa (34)

Agafar la mantellina / Portar una mantellina

Encavalcament (35)

Carregar les calces a la mula (Gayà)

Encoratjament (36)

Amollar o donar fil

Engany (37)

Aixecar la camisa

Posar a algú una capa de totxo (Empordà)

Igualtat (38)

Diga-li barret, diga-li sombrero (Bar. Vallès i Empordà)

Imminència (39)

Venir d'un fil

Incompresió (40)

No cabre a la barretina

No cabre en el barret (una cosa) (Llofriu)

Insignificància (41)

Girar o canviar de mitja

Girar-se com una mitja

Intensitat (43)

No dur un fil de roba eixut

No guanyar per a sabates

No sentir-lo ni el coll de la camisa

Ros com un fil d'or (o més ros que...)

Llargada (44)

Més llarg que un diner de fil

Nuesa (45)

Anar (o quedar) sense un fil de roba

No dur un fil de roba

Oportunisme (46)

Canviar de camisa

Fer ses calces a un i ses sabates a un altre (Mall.)

Mantenir-se a la capa

Perill (47)

Tenir-se (o agafar-se, o estar penjat) per un fil

Persecució (48)

Anar als talons d'algú

Petitesa (49)

Ser petit com un barret (Santanyí)

Precisió (50)

Fil per agulla (València)

Fil per randa (Catalunya i Balears)

Rapidesa (51)

El dia porta espartenyets (Llofriu)

Pegar-se amb els talons per les anques (o pel cul)

Picar de talons

